

Coping Strategies and Resilience in Divorced and Non-divorced Females: A Comparative Study

Soroush Shahbeik¹, Ali Khanekhesi^{2,*}, Arsalan Khanmohammadi³

¹ MA, Department of Psychology, Ayatollah Amoli Branch, Islamic Azad University, Amol, Iran

² Assistant Professor, Department of Psychology, Ayatollah Amoli Branch, Islamic Azad University, Amol, Iran

³ Assistant Professor, Department of Psychology, Ayatollah Amoli Branch, Islamic Azad University, Amol, Iran

* **Corresponding author:** Ali Khanekhesi, Assistant Professor, Department of Psychology, Ayatollah Amoli Branch, Islamic Azad University, Amol, Iran. E-mail: Alikh2447@gmail.com

Received: 08 Feb 2018

Accepted: 08 May 2018

Abstract

Introduction: Divorce is considered as one of the most harmful phenomena in society, which can cause many psychological and behavioral problems. Hence, the way to manage such problems, deal with them, and tolerate them plays an important role in the mental health of divorced people. The current study aimed at comparing the coping strategies and resiliency between divorced and non-divorced females in Karaj, Iran.

Methods: The current descriptive-comparative study was conducted on all divorced and non-divorced females in Karaj as the statistical population of the study of which 100 divorced and 100 non-divorced subjects were selected by the convenience sampling method based on the inclusion criteria. The data were collected by Billings and Moos coping strategies questionnaire and Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). Validity and reliability of the instruments were confirmed in previous studies. Data were analyzed with SPSS version 22.

Results: There was a significant difference in problem-oriented coping strategies, excitement, and resiliency between the two groups of divorced and non-divorced females ($P < 0.05$). In addition, non-divorced females in resiliency variables and problematic coping strategies, and divorced females in excitement coping strategies got higher scores ($P < 0.05$).

Conclusions: Divorced females show less resilience and higher excitement coping strategies. Therefore, implementation of an intervention program is suggested to reduce psychological problems, increase resilience, and improve coping strategies in divorced females.

Keywords: Coping Strategies, Resilience, Divorce

بررسی مقایسه‌ای راهبردهای مقابله‌ای و تاب آوری در زنان مطلقه و غیر مطلقه

سروش شاه بیک^۱، علی خانه کشی^{۲*}، ارسلان خان محمدی^۳

^۱ کارشناس ارشد، گروه روانشناسی، واحد آیت ا... آملی، دانشگاه آزاد اسلامی، آمل، ایران

^۲ استادیار، گروه روانشناسی، واحد آیت ا... آملی، دانشگاه آزاد اسلامی، آمل، ایران

^۳ استادیار، گروه روانشناسی، واحد آیت ا... آملی، دانشگاه آزاد اسلامی، آمل، ایران

* نویسنده مسئول: علی خانه کشی، استادیار، گروه روانشناسی، واحد آیت ا... آملی، دانشگاه آزاد اسلامی، آمل، ایران. ایمیل: Alikh2447@gmail.com

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۰۲/۱۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۱/۱۹

چکیده

مقدمه: طلاق به عنوان یکی از آسیب‌زاترین پدیده‌های جامعه به شمار می‌رود که می‌تواند مشکلات متعدد رفتاری و روانی را به وجود آورد. از این روی چگونگی مدیریت این مشکلات و نحوه مقابله و تاب آوری در برابر آن‌ها اثرات مهمی را بر سلامت روان افراد مطلقه برجای می‌گذارد. پژوهش حاضر با هدف مقایسه راهبردهای مقابله‌ای و تاب آوری زنان مطلقه و غیر مطلقه شهرستان کرج انجام گردید. **روش کار:** این پژوهش از نوع مطالعات توصیفی - مقایسه‌ای است. جامعه آماری پژوهش را تمامی زنان مطلقه و غیر مطلقه شهرستان کرج تشکیل دادند که از میان آن‌ها، ۱۰۰ نفر از زنان مطلقه و ۱۰۰ نفر از زنان غیر مطلقه به شیوه نمونه‌گیری در دسترس و بر اساس معیارهای ورود و خروج انتخاب شدند. داده‌ها توسط "فهرست پرسشنامه راهبردهای مقابله‌ای بیلینگز و موس" (Billings and Moos Coping strategies Questionnaire) و "مقیاس تاب آوری کانر-دیویدسون" (CD-RISC: Connor-Davidson Resilience Scale) جمع آوری گردید. روایی و پایایی ابزارها در مطالعات قبلی مورد تأیید قرار گرفته بود. داده‌ها با نرم افزار اسپس ۲۲ تحلیل شد.

یافته‌ها: در متغیر راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار، هیجان‌مدار و تاب آوری بین دو گروه زنان مطلقه و غیر مطلقه تفاوت معنی‌داری وجود داشته است ($P < 0/05$). زنان غیر مطلقه در متغیرهای تاب آوری و راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار و زنان مطلقه در راهبرد مقابله‌ای هیجان‌مدار نمرات بالاتری را کسب نموده‌اند ($P < 0/05$).

نتیجه‌گیری: زنان مطلقه تاب آوری کم‌تر و راهبردهای مقابله‌ای هیجان‌مدار بیشتری را از خود نشان می‌دهند، از این روی پیشنهاد می‌شود برنامه مداخلاتی به منظور کاهش مشکلات روانشناختی، افزایش در تاب آوری و بهبود در راهبردهای مقابله‌ای زنان مطلقه اقدام شود.

واژگان کلیدی: راهبردهای مقابله‌ای، تاب آوری، طلاق

تمامی حقوق نشر برای انجمن علمی پرستاری ایران محفوظ است.

مقدمه

(۲). از این روی طلاق مهم‌ترین تهدید علیه بنیان خانواده به شمار می‌آید (۳). طلاق به عنوان یکی از شایع‌ترین آسیب‌های اجتماعی شناخته می‌شود که وقوع آن در کشورهای صنعتی و غیر صنعتی رو به افزایش است (۴). مطابق با آمار سازمان ثبت احوال کشور آمار طلاق از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۲ بیش از ۱۶ درصد افزایش یافته است (۵). همچنین، براساس آمار سازمان ثبت احوال، تعداد ازدواج‌های ثبت‌شده در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵، حدود ۸ درصد (۵۱ هزار مورد) کاهش داشته، در حالی که تعداد طلاق‌ها به

طی دهه‌های اخیر، تحولات اجتماعی در سطح جهانی نظام خانواده را با تغییرات، چالش‌ها، مسائل و نیازهای جدید رو به رو ساخته و آن را در معرض تهدید قرار داده است. زمانی که کارکردهای خانواده از قبیل کارکردهای زیستی، اجتماعی، شناختی و عاطفی یکی پس از دیگری آسیب ببینند، اعضای آن به تدریج احساس رضایتمندی خود را از دست می‌دهند (۱). کاهش تدریجی رضایتمندی اعضای خانواده، ابتدا موجب گسستگی روانی و سپس گسستگی اجتماعی و در نهایت واقعه حقوقی می‌شود که این گسستگی طلاق نامیده می‌شود

پیشینه پژوهش می‌توان دریافت که مطالعات صورت گرفته در حوزه طلاق کمتر به ابعاد روانی این گروه از افراد پرداخته و بیشتر به عوامل زمینه ساز طلاق و پیشگیری از آن اختصاص داده شده است. در نتیجه با بررسی عوامل مذکور و سنجش و مقایسه آن‌ها در دو گروه زنان مطلقه و هم‌تایان دارای خانواده، می‌توان زمینه ساز انجام مطالعات کاربردی در راستای بهبود آن‌ها گردید. در نتیجه پژوهش حاضر با هدف مقایسه‌ای راهبردهای مقابله‌ای و تاب آوری در زنان مطلقه و غیر مطلقه انجام گرفت.

روش کار

پژوهش حاضر به روش توصیفی-مقایسه‌ای می‌باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر را تمامی زنان مطلقه و غیر مطلقه شهرستان کرج تشکیل داده و نمونه پژوهش نیز دربرگیرنده ۱۰۰ نفر از زنان مطلقه ساکن شهرستان کرج به همراه ۱۰۰ نفر از زنان غیر مطلقه گروه مقایسه بوده که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انجام شد. نمونه‌ها بر اساس معیارهای ورود (در بازه سنی ۲۰ تا ۶۰ سال و تکمیل فرم رضایت آگاهانه) و خروج (عدم تکمیل دقیق پرسشنامه)، انتخاب شده و به صورت فردی از لحاظ سن، تحصیلات و اشتغال با یکدیگر هم‌تا شدند. روش هم‌تاسازی دو گروه بدین صورت بود که پس از انتخاب و تعیین شاخص‌های جمعیت شناختی زنان گروه مطلقه، هم‌تایان غیر مطلقه براساس ویژگی‌هایی همچون سن، تحصیلات و اشتغال با زنان گروه نخست هم‌تا گردیدند. جمع آوری داده‌ها با تکمیل "فهرست پرسشنامه راهبردهای مقابله‌ای بیلینگز و موس" (Billings and Moos Coping strategies questionnaire) و "مقیاس تاب آوری کانر و دیویدسون" (CD-RISC: Connor-Davidson Resilience Scale) انجام شد. "فهرست پرسشنامه راهبردهای مقابله‌ای بیلینگز و موس" (۱۶) حوادث تنش‌زا را می‌سنجد و شامل ۳۲ سؤال بلی/اخیر است. Billings & Moos (۱۶) در سال ۱۹۸۱ در بررسی رفتارهای مقابله‌ای گروهی از بیماران افسرده، عبارت‌های پرسشنامه قبلی را به ۳۲ عبارت افزایش دادند و به جای بلی/اخیر از مقیاس لیکرت ۴ درجه‌ای استفاده نمودند که شامل هیچ، گاهی، اغلب اوقات و همیشه بوده و نمره‌ای بین ۰ تا ۳ می‌گیرد. نمره بالای بدست آمده از هر زیر مقیاس نشان دهنده بالابودن میزان استفاده از آن مؤلفه در آزمودنی‌ها می‌باشد. در این پرسشنامه پنج نوع راهبرد مقابله‌ای مشخص شده که شامل مقابله مبتنی بر حل مساله، مقابله مبتنی بر ارزیابی شناختی، مقابله مبتنی بر هیجان، مقابله مبتنی بر جسمانی کردن و مقابله مبتنی بر جلب حمایت اجتماعی بوده و نمره نهایی این پرسشنامه در زیر مقیاس مقابله مساله مدار (جمع دو زیرمقیاس اول) و مقابله هیجان مدار (جمع سه زیرمقیاس آخر) به دست می‌آید. روایی این پرسشنامه در مطالعات صورت گرفته و مطالعه حاضر به تأیید متخصصان رسیده، به طوری که متخصصین روانشناسی این پرسشنامه را برای سنجش راهبردهای مقابله‌ای مناسب تشخیص داده‌اند. پایایی آن نیز از طریق ضریب پایایی بازآزمایی در پژوهش حسین قدم‌گاهی و همکاران (۱۷) بر روی نمونه ۷۵ نفره بیماران قلبی ۰/۷۹ گزارش شده است. در مطالعه حاضر نیز پایایی بدست آمده از آلفای کرونباخ بر روی ۱۰۰ نفر از زنان مطلقه شهر کرج ۰/۷۷ بدست

حدود ۱۷۵ هزار مورد رسیده که بیشترین آمار ثبت شده در تاریخ ایران است. به این ترتیب نسبت طلاق‌ها به ازدواج‌های ثبت‌شده در یک سال به ۲۹ درصد رسیده است که بالاترین آمار در تاریخ ثبت احوال ایران از سال ۱۳۴۴ است (۶). پدیده طلاق، رویدادی پیچیده است که از جنبه‌های مختلف روانی، اجتماعی و فرهنگی به آن نگریسته می‌شود و وقوع آن برای افراد، به ویژه برای زنان که طلاق را به عنوان یک مشکل اساسی در روابط بعدی خود می‌یابند، بسیار دشوار می‌نماید (۷). برخلاف کشورهای غربی که در بیشتر مواقع طلاق با توافق طرفین و در فضایی مسالمت آمیز اتفاق می‌افتد، در ایران با ایجاد تنش در خانواده‌ها به وقوع می‌پیوندد که مشکلات متعدد رفتاری و روانی را برای زنان مطلقه به وجود می‌آورد که چگونگی مدیریت این عوارض و مشکلات و نحوه مقابله و تاب آوری در برابر آن‌ها محور پژوهش در حال اجرا می‌باشد. راهبردهای مقابله‌ای به فعالیت‌های شخص و تلاش‌های معطوف شده به مدیریت کردن مشکلات و هیجان‌ها و متأثر کردن پیامدهای فیزیکی و روانشناختی اشاره دارد (۸). این راهبردها عموماً به عنوان متغیرهای میانجی تصور می‌شوند که هنگام تجربه کردن یک عامل تنش‌زا فراخوانده شده و بیانگر رابطه بین عامل تنش‌زا و پیامد آن می‌باشند (۹). به بیانی دیگر، مجموعه‌ای از تلاش‌های شناختی و رفتاری فرد است که در جهت تعبیر، تفسیر و اصلاح یک وضعیت تنش‌زا به کار رفته و منجر به کاهش رنج ناشی از آن می‌گردد (۱۰). از دیدگاه Lazarus & Folkman's (۱۱) مقابله یک پدیده پویا است که وضعیت تلاش‌های شناختی و عاطفی فرد را در مواجهه با عوامل تنیدگی یا پیامدهای ناشی از آن‌ها نشان می‌دهند. Lazarus اظهار می‌دارد که مهم‌تر از تنیدگی، مفهوم مقابله است که نقش مهمی در سازگاری و ناسازگاری دارد. منابع تنیدگی محیطی هنگامی که قوی و کنترل ناپذیر باشد، بر رفتار فرد اثر گذاشته و عملکرد او را مختل کرده و میزان تنش ناشی از عوامل تنیدگی را محیطی به قضاوت ذهنی شخص درباره میزان تهدید تنیدگی بستگی دارد (۱۲). همسو با راهبردهای مقابله‌ای، تاب آوری نیز از دیگر عواملی است که می‌تواند بر کاهش مشکلات روانی افراد مطلقه تأثیر بگذارد. تاب آوری مجموعه‌ای از تعاریف را شامل می‌شود که به پاسخ‌های فرد در شرایط سخت مرتبط می‌باشد. این عامل به عنوان توانایی مثبت فرد برای پاسخ دادن در شرایط تحت فشار به حساب آمده و به عقیده Masen & Reed الگویی از سازگاری مثبت در حضور مشکلات فرد و خطرات محیطی اشاره دارد (۱۲). بعلاوه، تاب آوری فرایند مقابله کردن با وقایع مختل کننده، تنش‌زا یا چالش برانگیز زندگی می‌باشد (۱۳). مطالعات چندی به بررسی راهبردهای مقابله‌ای و تاب آوری افراد مطلقه پرداخته‌اند، در همین راستا Yeh و همکاران در پژوهشی به این نتیجه دست یافتند که زنان مطلقه نسبت به زنان غیر مطلقه پریشانی روانشناختی، بیماری‌های جسمانی و حوادث تنش‌زای بیشتری را تجربه می‌کنند (۱۴). بدون شک چگونگی مواجهه و رویارویی با این مشکلات تعیین کننده سلامت روان و کیفیت زندگی افراد خواهد بود که از آن به عنوان نوع مقابله یا راهبردهای مقابله‌ای یاد می‌کنند. Krumrei & Mahoney (۱۵) نیز در مطالعه‌ای نشان دادند که استفاده از سبک‌های مقابله‌ای سازگاران را مستعد رشد پس آسیمی نموده و مقابله و در هنگام مشکلات به عنوان یکی از میانجی‌گرهای سازگاری با اضطراب و افسردگی ایجاد شده به دنبال طلاق است. با بررسی

بخش توصیفی از میانگین، انحراف استاندارد، کجی و کشیدگی و در بخش استنباطی آزمون تحلیل واریانس چند متغیری (MANOVA) استفاده گردید. داده‌ها به وسیله نرم‌افزار آماری اس پی اس نسخه ۲۳ مورد تحلیل قرار گرفت

یافته‌ها

نتایج بدست آمده از اطلاعات توصیفی نشان دهنده آن بود که میانگین سنی افراد گروه نمونه مطلقه ۴۴/۰۸ و افراد گروه نمونه غیر مطلقه ۴۳/۰۵ بدست آمد، بالاترین میزان تحصیلات در هر دو گروه مقطع دیپلم بوده و بیشتر اعضا هر دو گروه خانه‌دار بودند. جدول ۱ شاخص‌های توصیفی بدست آمده از دو گروه در متغیرهای وابسته پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۱ یافته‌های توصیفی بدست آمده از پرسشنامه‌های پژوهش را نشان می‌دهد، همانطور که از داده‌های جدول ۲ نیز می‌توان استنباط نمود، در متغیر راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار و تاب آوری نمرات گروه زنان غیر مطلقه بیشتر از هم‌تایان مطلقه بوده و در متغیرهای راهبرد مقابله‌ای هیجان مدار زنان گروه مطلقه نسبت به هم‌تایان غیر مطلقه خویش نمرات بیشتری را کسب کرده‌اند، به منظور بررسی معنی‌داری تفاوت‌ها از آزمون‌های تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد که نتایج آن در بخش زیر قرار داده شده است.

با توجه به معنادار بودن نتایج آزمون چند متغیره لامبدا و ویلکز ($P < ۰/۰۱$) می‌توان دریافت که حداقل در یکی از متغیرهای راهبردهای مقابله‌ای مسئله مدار، هیجان مدار و میزان تاب آوری بین دو گروه مورد آزمون تفاوت معناداری وجود دارد.

آمد که نشان دهنده پایایی مناسب آزمون می‌باشد. "مقیاس تاب آوری کانر - دیویدسون" (۱۸) با مطالعه بر روی جمعیت عمومی مراجعه‌کنندگان به بخش مراقبت‌های اولیه، بیماران سرپایی، روانپزشکی، بیماران با مشکل اختلال اضطراب فراگیر و دو گروه از بیماران تنش پس از سانحه جهت اندازه‌گیری تاب آوری طراحی شده است که دارای ۲۵ عبارت بوده و شیوه پاسخدهی به هر سؤال به صورت (کاملاً نادرست = ۰ نمره)، (تاحدودی نادرست = ۱)، (نظری ندارم = ۲)، (تاحدودی درست = ۳)، و (همیشه درست = ۴). با دامنه نمره بین ۲۵ تا ۱۲۰ می‌باشد. نمره بالاتر از ۵۰ نشان دهنده تاب آوری بالاتر می‌باشد. در مطالعه‌ای که کیهانی و همکاران (۱۹) به منظور بررسی همسانی درونی در ۵۰۰ نفر از دانشجویان دختر رشته پرستاری دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه انجام دادند، نشان داده شد که مقدار آلفای کرونباخ و دو نیمه سازی اسپیرمن-براون برابر با ۰/۶۶ و ۰/۶۶ بوده است. روش انجام مطالعه نیز بدین صورت بود که پس از کسب مجوزهای لازم از خانه‌های سلامت شهرستان کرج، در بازه زمانی مهرماه تا آذر سال ۱۳۹۶، پژوهشگر در گام نخست با هماهنگی‌های اداری به خانه‌های سلامت محل اجرا (شهرستان کرج) مراجعه داشته و پس از هماهنگی جهت حضور برای گردآوری داده‌ها و انتخاب نمونه و براساس معیارهای ورود و خروج، هدف از اجرای پژوهش برای افراد گروه نمونه تشریح شد. در گام بعد و پس از کسب رضایت آگاهانه مراجعان، پرسشنامه‌ها بر روی افراد نمونه تکمیل گردید. نمونه‌های غیر مطلقه نیز به صورتی در دسترس و از هم‌تایان مراجعه کننده به خانه‌های سلامت انتخاب شده و داده‌ها مطابق با زنان مطلقه در این گروه نیز تکمیل گردید. داده‌های پژوهش در دو بخش توصیفی و استنباطی مورد تحلیل قرار گرفت. در

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی نمرات متغیرهای وابسته در دو گروه زنان مطلقه و غیر مطلقه

متغیرها	زنان مطلقه			زنان غیر مطلقه		
	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی	میانگین	انحراف معیار
راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار	۱۷/۲۳	۳/۷۵۲	-۰/۲۴۰	-۰/۸۷۵	۲۰/۰۰	۳/۹۷۹
راهبرد مقابله‌ای هیجان‌مدار	۱۵/۶۲	۳/۰۵۴	-۰/۵۷۶	-۰/۸۲۲	۱۲/۸۸	۳/۵۶۱
تاب آوری	۵۲/۹۸	۲۰/۳۰۹	۰/۵۴۳	۰/۷۲۰	۷۵/۹۷	۱۶/۹۸۹

جدول ۲: نتایج آزمون معناداری تحلیلواریانس چند متغیریدر دو گروه مورد مطالعه

لامبدا و ویلکز	مقدار	F	فرضیه df	خطا df	P-value
۰/۶۴۱	۲۱/۷۰۳ ^b	۳/۰۰۰	۱۱۶/۰۰۰	۰/۰۰۱	

جدول ۳: نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره در مورد مقایسه راهبردهای مقابله‌ای، تاب آوری

متغیر	مجموع مجذورات	درجات آزادی	میانگین مجذورات	F	P-value
تاب آوری	۸۴۵۰/۴۰۸	۱	۸۴۵۰/۴۰۸	۲۳/۸۲۵	۰/۰۰۱
گروه				۱۵/۳۵۵	۰/۰۰۱
راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار	۲۲۹/۶۳۳	۱	۲۲۹/۶۳۳		
خطا				۲۰/۳۷۰	۰/۰۰۱
راهبرد مقابله‌ای هیجان‌مدار	۲۴۴/۱۳۳	۱	۲۴۴/۱۳۳		
تاب آوری	۴۱۸۰۴/۹۱۷	۱۹۸	۳۵۴/۲۷۹		
راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار	۱۷۶۴/۷۳۳	۱۹۸	۱۴/۹۵۵		
راهبرد مقابله‌ای هیجان‌مدار	۱۲۹۸/۳۶۷	۱۹۸	۱۱/۰۰۳		

مشکلات زمینه پدید مشکلات رفتاری و روانی را برای وی فراهم می‌سازد. لذا افراد مطلقه با جدایی و فقدانی که با آن رو به رو می‌شوند، توانایی حل مسأله شان به شدت کاهش یافته و توانایی رو در رویی با مشکلات را نخواهند داشت (۲۴). در مقایسه راهبردهای مقابله‌ای هیجان محور بین دو گروه زنان مطلقه و هم‌تایان غیر مطلقه نیز نتایج بدست آمده از پژوهش نشان دهنده این بود که بین مؤلفه سبک مقابله هیجان مدار در دو گروه زنان مطلقه و غیر مطلقه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بدین ترتیب که زنان گروه مطلقه نمرات بالاتری را در مؤلفه کسب کرده و هیجان محوری بیشتری را از خود گزارش کرده بودند. در مقایسه راهبردهای مقابله‌ای هیجان محور بین دو گروه زنان مطلقه و هم‌تایان غیر مطلقه نیز نتایج بدست آمده از پژوهش نشان دهنده این بود که بین مؤلفه سبک مقابله هیجان مدار در دو گروه زنان مطلقه و غیر مطلقه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بدین ترتیب که زنان گروه مطلقه نمرات بالاتری را در مؤلفه کسب کرده و هیجان محوری بیشتری را از خود گزارش کرده بودند. در تبیین این نتایج نیز می‌توان اینطور بیان نمود که طلاق پدیده‌ای است که سبب از میان رفتن یک زندگی مشترک و اتمام یک رابطه صمیمانه می‌گردد. این مسئله علاوه بر هم پاشیدگی خانواده، به عنوان یکی از فقدان‌های بین فردی موجب این می‌گردد که افراد مطلقه نسبت به افراد عادی به رفتارهای نا بهنجاری همچون، مشروب خواری، استعمال دخانیات و سایر رفتارهای پرخطر دچار شوند (۲۵). همچنین این مسئله سبب بروز پریشانی روانشناختی می‌گردد که از بارزترین پیامدهای آن تنش می‌باشد. از این روی می‌توان دریافت، مشکلاتی که زنان مطلقه با آن مواجه می‌گردند شرایط پر تنش طلاق را بدتر می‌کند. Lazarus & Folkman's (۱۲) مقبول‌ترین رویکرد را نسبت به تنش عنوان نموده‌اند که رویکرد تعاملی و نظریه روانشناختی درباره تنش نام دارد. این پژوهشگران تنش را به عنوان رابطه بین شخص و محیط که منابع سلامتی را به خطر می‌اندازد تعریف نموده و بر این عقیده هستند که تفسیر ما از رویدادها اهمیت بیشتری از خود آن رویدادها دارد. اهمیت بحث درباره نظریه تنش Lazarus، به عنوان یک نظریه تعاملی به منظور تأکید بر این واقعیت است که فعالیت‌های شناختی به عنوان یک میانجی بین رویارویی با یک رویداد تنش زای بالقوه و واکنش شخصی به آن قرار دارد و روش‌های بسیاری برای مقابله با تنش وجود دارد که بسیاری از آن‌ها ماهیت روان شناختی دارند (۱۳). افراد مختلف با توجه به ویژگی‌های شخصیتی خود، هر کدام روشی را برای مقابله با تنش انتخاب می‌کنند. استفاده از راهبردهای مقابله‌ای متناسب، به افراد آسیب دیده کمک می‌کند تا با تنش و تاثیرات ناشی از آن کنار بیایند و از آنجایی که مواجهه با مشکلات هیجانی ناشی از طلاق زیاد است، زنان مطلقه با گرایش به راهبردهای مقابله‌ای هیجان مدار خود را تسکین می‌دهند.

نتایج تحلیل داده‌های بدست آمده از پژوهش حاضر در بعد تاب آوری نیز نشان دهنده این بود که بین دو گروه مورد مقایسه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بدین معنی که زنان غیر مطلقه نسبت به هم‌تایان مطلقه خود میزان بالاتری از تاب آوری را گزارش می‌کردند. نتایج بدست آمده از این مطالعه را می‌توان همسو با یافته‌های مطالعات Chang و همکاران (۲۶) و آسنجرانی و همکاران (۲۷) دانست. در تبیین نتایج بدست آمده از این سؤال نیز می‌توان اینطور بیان نمود که تاب آوری، به عنوان یک فرآیند و توانایی

همانطور که در جدول ۳ نیز مشاهده می‌گردد، نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس چند راهه نشان می‌دهد که بین زنان مطلقه و هم‌تایان غیر مطلقه از لحاظ راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار ($F = ۱۵/۳۵, P < ۰/۰۱$)؛ راهبردهای مقابله‌ای هیجان مدار ($F = ۲۰/۳۷, P < ۰/۰۱$)؛ تاب آوری ($F = ۲۳/۵۸, P < ۰/۰۱$) تفاوت آماری معنی‌داری وجود دارد.

بحث

نتایج نشان دهنده این بود که در شاخص راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار، میان دو گروه زنان مطلقه و غیر مطلقه ساکن شهرستان کرج تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بدین ترتیب که زنان مطلقه در مقایسه با هم‌تایان غیر مطلقه خویش در مؤلفه راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار نمرات کمتری را کسب کرده بودند. نتایج بدست آمده از این مطالعه را می‌توان همسو با یافته‌های پژوهش‌های صورت گرفته توسط باستانی و روشنی (۲۰) و همکاران Krumrei و همکاران (۱۵) دانست. همچنین نتایج این مطالعه مخالف یافته‌های بدست آمده از پژوهش سرابیان و همکاران (۲۱) بود. این پژوهشگران در مطالعه خویش به این نتیجه دست یافته بودند که تفاوت معنی‌داری در راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار بین دو گروه زنان مطلقه و غیر مطلقه وجود ندارد. در تبیین نتایج بدست آمده از مطالعه حاضر می‌توان اینطور بیان نمود که تعارضات زناشویی و به دنبال آن طلاق، از جمله عوامل مهمی هستند که بهداشت روان و در نتیجه عملکرد زندگی اعضای خانواده را به خطر می‌اندازند. تنش ناشی از این موضوع نقشی اساسی در زندگی افراد مطلقه خصوصاً زنان ایفا کرده و این گروه از افراد می‌بایست با شرایط و زندگی پس از این بحران سازگار شوند (۲۲). تنش ناشی از این موضوع نقشی اساسی در زندگی افراد مطلقه خصوصاً زنان ایفا کرده و این گروه از افراد می‌بایست با شرایط و زندگی پس از این بحران سازگار شوند (۲۳). اما از آنجایی که فشارهای هیجانی و جسمی ناشی از تنش، نامطلوب و آزاردهنده است، لذا افراد به انجام فعالیت‌هایی برانگیخته می‌شوند تا تنش خود را کاهش داده و به ناچار به مدارا و استفاده از روش‌های کاهش تنش همچون راهبردهای مقابله‌ای هیجان محور روی می‌آورند. به بیانی دیگر، به دنبال رخداد طلاق، فرد مطلقه شبکه حمایتی خود را از دست داده و بسیاری از دوستان خود را به ناچار فراموش می‌کند، رفت و آمد با خانواده همسرش را از دست می‌دهد و با مشکلات مالی مواجه می‌گردد که پیش از این وجود نداشت و تمام این مسائل زمینه ساز ایجاد هیجانات منفی، اضطراب و افسردگی می‌باشند (۲۳). همچنین زنان مطلقه پس از جدایی با میزان وسیعی از وظایف و مسئولیت‌ها روبرو می‌شوند که به تنهایی باید بار آن‌ها را به دوش بکشند، از این روی کاهش معنادار رضایت از زندگی بیش از پیش محسوس می‌گردد. از جمله امور مهم در این رابطه ارزیابی فرد از توانایی‌های خودش برای رویارویی با مسأله است که این ارزیابی‌ها ممکن است مطابق با واقعیت و توانایی‌های واقعی نباشد، ولی هر چه هست برداشت‌های فرد از توانایی‌ها و قابلیت‌هایش تعیین‌کننده اصلی برای مقابله با دشواری‌ها می‌باشد. از این روی اگر فرد احساس ناتوانی کند با وجود همه مهارت‌هایی که آموخته، نخواهد توانست از عهده مشکل برآید و وجود این

نتیجه‌گیری

نتایج این مطالعه نشان دهنده سطوح پایین راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار و تاب‌آوری زنان مطلقه در مقایسه با هم‌تایان غیر مطلقه بود که نیازمند توجه بیش از پیش به این مسئله را ایجاد می‌نماید. براساس این یافته‌ها پیشنهاد می‌شود که با تقویت راهبردهای مقابله‌ای و تاب‌آوری زمینه کاهش مشکلات روانی زنان مطلقه فراهم گردد. همچنین پیشنهاد می‌شود که یافته‌های حاصل از این مطالعه به طرق مختلفی همچون جزوات آموزشی و بروشور در کلینیک‌ها و مراکز مشاوره در اختیار زنان مراجعه‌کننده به طلاق قرار گرفته و مطالعات آینده نیز به کاربرست مداخلات به منظور بهبود راهبردهای مقابله‌ای و تاب‌آوری اقدام نمایند. این مطالعه نیز دارای محدودیت‌هایی می‌باشد که از جمله آن‌ها می‌توان به همکاری ضعیف آزمودنی‌ها در تکمیل ابزارهای پژوهش و اکتفا به حداقل نمونه پژوهشی، محدود بودن پژوهش به شهرستان کرج و احتیاط در تعمیم یافته‌ها، استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس که در تعمیم یافته‌ها به جامعه محدودیت ایجاد می‌کند، اشاره نمود.

سپاسگزاری

این مقاله مستخرج از پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد نویسنده اول می‌باشد. که در دانشگاه آزاد اسلامی واحد آیت‌الله امینی در تاریخ ۲۷ دی ۱۳۹۶، با کد دفاع ۲۳۹۲۰۷۰۱۹۶۱۰۰۴ مورد دفاع قرار گرفته است. در پایان پژوهشگران از کلیه شرکت‌کنندگان در این پژوهش تشکر و قدردانی می‌کنند.

تضاد منافع

هیچگونه تضاد منافی برای نویسندگان این مقاله وجود ندارد.

سازگاری موفقیت‌آمیز با شرایط تهدیدکننده و صرفاً پایداری در برابر آسیب‌ها با شرایط تهدید آمیز نیست (۲۸). به بیانی دیگر، تاب‌آوری، توانمندی فرد در برقراری تعادل زیستی روانی در شرایط خطرناک بوده و فردی که دارای سطوح بالای تاب‌آوری است چاره‌ساز و انعطاف‌پذیر بوده و مطابق تغییرات محیط خود را وفق می‌دهد و بعد از برطرف شدن عوامل تنش‌زا به سرعت به حالت بهبود باز می‌گردد. در مقابل افرادی که در انتهای میزان پایین تاب‌آوری هستند، به مقدار ناچیزی خودشان را با موقعیت‌های جدید وفق می‌دهد. این گروه از افراد به کندی از موقعیت‌های تنش‌زا به حالت طبیعی بهبود می‌یابند. در واقع افراد دارای تاب‌آوری بالا نسبت به افراد فاقد تاب‌آوری رویدادهای منفی را به صورت انعطاف‌پذیرتر و واقع‌بینانه‌تر در نظر می‌گیرند و مشکلات را اغلب موقتی و محدود می‌دانند و از شیوه‌های مقابله‌ای مفیدتر نیز سود می‌جویند (۲۹). با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، افرادی همچون زنان غیر مطلقه که عادت به استفاده از راهبردهای سازگارانهای همچون پی‌ریزی برنامه‌های مؤثر برای مداخله در حل مشکل، معنای مثبت بخشیدن به واقعه یا تفسیر واقعه به صورت مثبت، کم‌اهمیت شمردن واقعه و کوچک شمردن آن در مقایسه با وقایع بزرگتر و به طول کل استفاده از راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار را دارند، نسبت به سایر افراد که از این راهبردها استفاده کمتری دارند، از تاب‌آوری بالاتری برخوردار خواهند بود. استفاده از این نوع راهبردهای سازگارانهای ممکن است با کاستن از هیجانات منفی و در نتیجه بهبود عملکرد شناختی و هیجانی، موجبات رویارویی فرد برای حل مشکل و افزایش تاب‌آوری او را فراهم آورد. همانطور که در بخش نتایج تحلیل داده‌های مربوط به راهبردهای مقابله‌ای نیز دیده شد، زنان مطلقه، گرایش به استفاده از راهبردهای مقابله‌ای هیجان‌محور داشته و کمتر به استفاده از راهبردهای مقابله‌ای مسئله‌مدار دارند که این مسئله به عنوان زمینه‌ساز کاهش تاب‌آوری در مقابل مشکلات بوده و آسیب‌های روانی را در پی خواهد داشت.

References

1. Quah SEL. Perspectives on Marital Dissolution: Divorce Biographies in Singapore. Singapore: Springer; 2015.
2. Oldham JT. Divorce, Separation and the Distribution of Property: Law Journal Press; 2017.
3. Ghotbi M, Holakoei Naeini K, Jazayeri A. Evaluation of divorce and its factors in divorced person lived in Doulat Abad (Tehran). Soc Welf. 2004;3(12):271-86.
4. Hezarjaribi J, Entezari A, Niyyati M. Divorce Trends in Iran between 2004-2013. J Hist Cult Art Res. 2017;6(4):1108. DOI: 10.7596/taksad.v6i4.1133
5. Zarean M, Sadidpoor S. A meta-analysis of divorce-related research: individual vs. social factors. J Soc Problems Iran. 2016;7(2):191-218.
6. Sadeq Shirazi Y. [Sociologists's warning to increased divorce in marriages less than 5 years]. Iran Newspaper. 2018;12(3):47-64.
7. Negrusa S, Negrusa B, Hosek J. Gone to war: have deployments increased divorces? J Populat Econom. 2013;27(2):473-96. DOI: 10.1007/s00148-013-0485-5
8. Somerfield MR, McCrae RR. Stress and coping research: Methodological challenges, theoretical advances, and clinical applications. Am Psychol. 2000;55(6):620-5. DOI: 10.1037/0003-066x.55.6.620
9. Hosseini A, Zaharakar K, Davarnia R, Shakarami M. [Prediction of vulnerability to stress based on social support, resiliency, coping strategies and personality traits among university Students]. Res Cogn Behav Sci. 2016;6(2):27-42.
10. Schmidt SD, Blank TO, Bellizzi KM, Park CL. The relationship of coping strategies, social support, and attachment style with posttraumatic growth in cancer survivors. J Health Psychol. 2012;17(7):1033-40. DOI: 10.1177/1359105311429203 PMID: 22253327
11. Lazarus S, Folkman S. Stress Appraisal and Coping. New York: Springer; 1984.
12. Lazarus R. Emotion and Adaptation. New York: Oxford University Press; 1991.
13. Snyder CR, Lopez SJ. Resilience in Development. Oxford handbook of positive psychology: Oxford University Press, USA; 2009.

14. Yeh HC, Lorenz FO, Wickrama KA, Conger RD, Elder GH, Jr. Relationships among sexual satisfaction, marital quality, and marital instability at midlife. *J Fam Psychol.* 2006;20(2):339-43. DOI: [10.1037/0893-3200.20.2.339](https://doi.org/10.1037/0893-3200.20.2.339) PMID: [16756411](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16756411/)
15. Krumrei EJ, Mahoney A, Pargament KI. Divorce and the Divine: The Role of Spirituality in Adjustment to Divorce. *J Marr Fam.* 2009;71(2):373-83. DOI: [10.1111/j.1741-3737.2009.00605.x](https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00605.x)
16. Billings AG, Moos RH. The role of coping responses and social resources in attenuating the stress of life events. *J Behav Med.* 1981;4(2):139-57. PMID: [7321033](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/7321033/)
17. Hosseini Ghadamgahi J, Dejkam M, Bayanzadeh S, Phaze A. [The quality of relationship, stress and coping strategy in patients with coronary heart Disease]. *Iranian J Psychiat Clin Psychol.* 1998; 4(1):14-25.
18. Connor KM, Davidson JR. Development of a new resilience scale: the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depress Anxiety.* 2003;18(2):76-82. DOI: [10.1002/da.10113](https://doi.org/10.1002/da.10113) PMID: [12964174](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12964174/)
19. Keyhani M, Taghvaei D, Rajabi A, Amirpour B. [Internal consistency and confirmatory factor analysis of the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC) among nursing female]. *Iranian J Med Educ.* 2015;14(10):857-65.
20. Bastani S, Rowshani S. [Emotional Divorce and Strategies to Face it]. *Fam Res.* 2011;7(2):241-57.
21. Sarbian S. [Comparison of the source of control, psychological coping and happiness coping strategies among the divorced and normal women of Gorgan]. Shahrood Shahrood Islamic Azad University of Shahrood Branch; 2015.
22. Henry R, Nantongo L, Wagner AK, Embrey M, Trap B. Competency in supportive supervision: a study of public sector medicines management supervisors in Uganda. *J Pharm Policy Pract.* 2017;10:33. DOI: [10.1186/s40545-017-0121-y](https://doi.org/10.1186/s40545-017-0121-y) PMID: [29046810](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29046810/)
23. Emery RE, Sbarra D, Grover T. DIVORCE MEDIATION: Research and Reflections. *Fam Court Rev.* 2005;43(1):22-37. DOI: [10.1111/j.1744-1617.2005.00005.x](https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2005.00005.x)
24. Duffey T. Divorce and other loss issues in family therapy. *Foundations of couples, marriage, and family counseling.* 2015:449-82.
25. Kendler KS, Ohlsson H, Sundquist K, Sundquist J. Peer deviance, parental divorce, and genetic risk in the prediction of drug abuse in a nationwide Swedish sample: evidence of environment-environment and gene-environment interaction. *JAMA Psychiatry.* 2014;71(4):439-45. DOI: [10.1001/jamapsychiatry.2013.4166](https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2013.4166) PMID: [24576925](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24576925/)
26. Chang P-J, Yarnal C. The effect of social support on resilience growth among women in the Red Hat Society. *J Posit Psychol.* 2017;13(1):92-9. DOI: [10.1080/17439760.2017.1374442](https://doi.org/10.1080/17439760.2017.1374442)
27. Asanjarani F, Galehdarpoor N, Estalkhi F, Neghabi M, Shahverdi A, Rajamand S. [The comparison of life satisfaction, coping styles and resilience in divorced bidder and non-bidder women]. *Commun Health* 2017(4):35-43.
28. Rutter M. Resilience, competence, and coping. *Child Abuse Negl.* 2007;31(3):205-9. DOI: [10.1016/j.chiabu.2007.02.001](https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.02.001) PMID: [17408738](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17408738/)
29. Schaan VK, Voge C. Resilience and rejection sensitivity mediate long-term outcomes of parental divorce. *Eur Child Adolesc Psychiatry.* 2016; 25(11):1267-9. DOI: [10.1007/s00787-016-0893-7](https://doi.org/10.1007/s00787-016-0893-7) PMID: [27460656](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27460656/)